

ENCICLOPEDIA CA UNIVERS DISCURSIV

Dr. Didina ȚĂRUȘ

Encyklopädie = Philosophie + Philologie
Friedrich Schlegel

ENCYCLOPEADIA AS A DISCURSIVE UNIVERSE

Summary. A multi-disciplinary perspective on the Encyclopaedia as a discursive universe is proposed – a dynamic ensemble constituted of: distinct *discursive fields* (domains/branches of science/art, currents, schools etc.), with internal structures based on horizontal and vertical inter-relations; *discursive practice* which develops according to rules that are defined in time and space for the discursive function; discourse, as a progressive build of an *intertextual memory* (resumption of definitions, chains of reference to diverse types of statements/speeches etc.). Multiple opportunities of approach of certain recent scientific developments are examined, for the necessities of the encyclopedic text elaboration process, with a focus on the enunciation mechanism that correlates the *discursive function* with the interpretation of scientific information and the production of knowledge.

Rezumat. Se propune o perspectivă multidisciplinară asupra *Enciclopediei* ca univers discursiv – un ansamblu dinamic constituit din: *câmpuri discursive* distincte (domenii/ramuri ale științei/artei, curente, școli etc.), cu structuri interne bazate pe interrelații pe verticală și orizontală; *practică discursivă* ce se desfășoară după reguli definite în timp și spațiu pentru funcția discursivă; discurs, ca o construcție progresivă a unei *memorii intertextuale* (reluarea definițiilor, lanțuri de referințe la diverse tipuri de enunțuri/discursuri etc.). Sunt examinate oportunități de apropiere a anumitor dezvoltări științifice recente pentru necesitățile procesului de elaborare a corpusului enciclopedic, cu focalizarea pe mecanismul enunțiativ ce corelează *funcția discursivă* cu interpretarea informațiilor științifice, producerea cunoașterii.

0. Preliminarii. *Enciclopedia Moldovei (EM)* în 10 volume [3], concepută ca o lucrare științifică, urmează să se impună prin precizia, claritatea, accesibilitatea conținutului, atât specialiștilor din diverse domenii, pentru o mai bună comunicare, în contextul deschiderii interdisciplinare, cât și publicului larg care manifestă interes pentru un volum mereu în creștere de informații, într-o societate emergentă

a cunoașterii. *EM* va servi la diseminarea cunoștințelor, va opera transferul de informație de la sfera de apartenență către cele cu care interferează și cea a preocupărilor comune, ceea ce implică adaptare enunțiativă corespunzătoare.

Ca lucrare *lexicografică* cu caracter *universal*, *EM* va îngloba cunoștințe din diverse domenii/ramuri ale științei/artelor, sub formă de *articole enciclopedice*. La elaborarea *EM* se vor respecta principiile și metodele ce țin de selecția cuvintelor-titlu/termenilor pentru asigurarea *reprezentativității* domeniilor având în vedere limitele de volum; ordonarea termenilor și relaționarea/corelarea lor; adoptarea tipurilor adecvate de definiții, tratarea polisemiei, sinonimiei ș.a. Astfel, pe de o parte, realizarea corpusului de texte al *EM* ca ansamblu de conținuturi specifice câmpurilor științelor/artelor permite relevarea unei problematice complexe, generate de varietatea limbajelor specializate și a nivelurilor de accesibilitate a interlocutorilor.

Pe de altă parte, în contextul mutațiilor epistemologice profunde din ultimele decenii, premisele teoretice și metodologice creează oportunități pentru a pune „problemele ce țin de genurile de texte și de condițiile de comunicare, producere și interpretare sub trei aspecte: *circuit social, discurs, istorie*” [4, p.12]. Nevoile de interpretare a conținuturilor impun tratarea unor situații reale de comunicare, asociate cu utilizarea limbajelor de către participanții la actul de comunicare în scopuri de cunoaștere. În această ordine de idei, abordările inter/multidisciplinare recente, integratoare cum ar fi semiotica, analiza discursului, pragmatica, socioterminologia etc., se focalizează pe mecanismul enunțiativ care corelează *funcțiile discursive* cu interpretarea informațiilor, producerea cunoașterii. Or, *discursul științific* ce intermediază cunoașterea, capătă, astfel, legitimitatea unei tratări din perspectivă multiplă, ca model cu mai multe niveluri de abstractizare a realității complexe (schemă, schiță, model specific, teorie generică): *analogică* (de similaritate cu obiectul, dependentă de accesibilitatea discursului – euristic/didactic/de vulgarizare), *lingvistică* (funcționarea definiției ș.a. elemente), *interacțională* (funcționarea referințelor, corelarea strategiilor de argumentare etc.) [14, p.181; 15; 16].

Interpretarea problematice ce ține de producerea textului enciclopedic, reflectarea variațiilor sincronice și diacronice ale termenilor-concepte în calitatea lor de elemente de cunoștințe, interacțiunea eficientă între autori/producători și cititori/utilizatori etc. prin prisma acestor noi abordări, constituie o provocare; considerațiile ce urmează vizează oportunități

de apropiere a anumitor dezvoltări ale noilor științe pentru nevoile procesului de elaborare a EM. Se propune o privire asupra EM ca univers discursiv – un ansamblu dinamic din: *câmpuri discursive* distincte (domenii/ramuri, curente, școli etc.), cu structuri interne bazate pe interrelații pe verticală și orizontală; *practică discursivă* ce se desfășoară după reguli definite în timp și spațiu pentru funcția discursivă; discurs, ca o construcție progresivă a unei *memorii intertextuale* (reluarea definițiilor, lanțuri de referințe la diverse tipuri de enunțuri/discursuri etc.).

1.0. Triada: reprezentativitate, omogenitate, expresivitate. Se constată că reflecțiile asupra enciclopediei, ca model de teaurizare și diseminare a cunoștințelor, se situează sub semnul unor *paradoxuri*, printre care cel exprimat de două tendințe contradictorii – dorința de fixare/teaurizare cât mai cuprinzătoare a cunoștințelor și dinamismul inerent al cunoașterii. Această dorință de a îngloba toate cunoștințele a provocat dezbateri de la începuturi, critica enciclopedismului fiind, potrivit lui Paul Michel, „o formă particulară de critică generală a cunoașterii. Ea se poate dezvolta pe multiple dimensiuni: de la teoria cunoașterii până la organizarea cunoștințelor concrete...; poate juca un rol euristic, ca metodă pentru trierea cunoștințelor sau pentru negarea radicală a oricărei posibilități de cunoaștere...” [7, p.16]. În etapa actuală, presiunea *dinamismului* cunoașterii, ce implică diseminarea de cunoștințe mereu actualizate, produce mutații și reconsiderări, impunând nu doar abordări *sincronice* ale conceptelor științifice, ci și *diacronice* – analize ale evoluției ideilor, studii de istoria științelor și tehnologiilor, în ultimă instanță. În această ordine de idei, *reprezentativitatea EM* este o funcție de doi factori: 1) modul de selecție a materialului terminologic reprezentativ din domeniile/ramurile științei/artelor, fiecare termen fiind reprezentativ pentru domeniul său prin semnificația conferită de *definiție* și de raporturile din cadrul câmpului conceptual al domeniului și 2) capacitatea de prezentare sincronică și diacronică a termenilor.

Fiecare articol enciclopedic urmează să fie expus după un model orientativ de structură, în funcție de *câmpul referențial* (științe naturale și exacte/științe agricole/științe sociale/științe umaniste/științe medicale/științe ingineresti și tehnologice) [12]. În perspectiva *analogică* a analizei discursului, articolul ca gen de discurs științific la o anumită temă, va trebui să asigure *similaritatea* cu obiectul/lucrul lumii exterioare – prin alegerea referentului adecvat și construirea enunțului (conținutul și relația între

participanții la actul de comunicare), potrivit cu tipul de practică științifică, precum și cu *tipul de accesibilitate/inteligibilitate discursivă* a interlocutorului. Accesul la textul EM, relevat prin câmpuri referențiale eterogene ar necesita o multitudine de interfețe între limbajele specializate, precum și între acestea și limbajul comun. Însă creșterea accesibilității, reducerea până la un număr finit a numărului de interfețe prin omogenizare sunt posibile prin adoptarea unei perspective asupra discursului ca *proces de producere* a textului enciclopedic. Astfel, omogenizarea corpusului EM poate fi realizată prin tipologizarea multiaspectuală a structurilor, după criterii suplimentare care întregesc perspectiva analogică asupra discursului științific, și anume: a) nivelele de accesibilitate (euristică/didactică/de vulgarizare); b) conținutul cognitiv (transmitere de informații științifice pe baza unor definiții, descrieri, comparații, ipoteze, concluzii, deducții, predicții etc.); c) strategia (structura) argumentării – constructivă sau polemică [16, p. 20]. Luarea în considerare a acestor criterii în procesul elaborării EM va permite crearea de texte orientate: spre specialiștii cu un anumit „background”, oferindu-le cunoștințe noi; spre tinerii studiosi care doresc să-și extindă orizontul cunoștințelor; spre publicul larg care asimilează informații credibile privind subiectele științifice. Caracterul științific al articolelor este prezumat prin scrierea lor de către specialiști în domeniu, în funcție de categoriile-țintă de accesibilitate discursivă. Totodată, textele EM se vor distinge prin anumite valențe conferite de strategia argumentării, fiind posibile enunțarea unor opinii divergente la unul și același subiect, polemicele în jurul unor teme etc.

O viziune sincretică asupra EM presupune o anumită corespondență între planul conținutului și cel al ilustrării, exprimată prin relația *conținut omogen-expresie eterogenă*. Se va ține seama că „a crea o ilustrare *funcțională* a unui text înseamnă a oferi o imagine cu o identitate pregnantă, a furniza suficientă informație, a întreține un raport simbiotic adecvat cu textul” [14, referință la p.191]. Apelarea la imagini (fotografii, desene etc.) și diagrame însoțite de legendă, comentariu vor facilita comprehensiunea textului EM: imaginile creează avantaje prin concretizare și figurare, iar diagramele favorizează emergența esenței mesajului prin simplificare.

Rezumând, EM se prezintă ca ansamblu de câmpuri referențiale/discursive reprezentative, exprimate de structuri omogenizate/articole conform unei tipologii corespunzătoare – în calitatea lor de elemente ale unui univers discursiv.

2.0. Discursul enciclopedic prin prisma accesibilității. Transmiterea cunoștințelor prin intermediul textelor enciclopedice către diverși locutori, în contextul democratizării cunoașterii, comportă o viziune diferențiată asupra accesibilității. În plan practic, la scrierea unor astfel de texte autorii – specialiști, experți se confruntă cu cerințe contradictorii: *precizie vs. concizie* în exprimare; *caracter tehnic (specializat) vs. accesibilitate*.

Trebuie menționat că anumite precizări preliminare ce țin de delimitarea conceptului *discurs enciclopedic* sunt dificil de realizat, tratarea acestui subiect în literatură fiind mai degrabă sporadică decât sistematică. Un exemplu cu o anumită valoare practică pentru prezentul studiu este viziunea asupra *discursului enciclopedic* ca varietate a discursului în sens *foucauldian* (ansamblu de enunțuri de aceeași formațiune discursivă), exprimată din perspectiva analizei comparate „scriere enciclopedică-scriere romanescă”. Acesta este privit ca „o categorie analitică ce califică un tip de discurs care poate lua *forme foarte diferite*, potrivit cu condițiile de existență, dar care se caracterizează constant prin acumularea cuvintelor și lucrurilor într-o ordine *sistematică*” [7, p.14]. Abordarea în cauză se sprijină pe ideea de *pluralitate* a referențelor enciclopedice (sistem/totalitate, înlănțuire, conexiune, continuitate etc.), precum și pe înțelegerea interacțiunii dintre textul de ficțiune și textul informativ/referențial în cadrul unui roman.

De o anumită utilitate în aceeași ordine de idei sunt abordările *socioterminologiei* (terminologiei externe), în măsura în care se acceptă similaritatea dintre problematica diseminării cunoștințelor de către o enciclopedie, prin intermediul articolelor, și cea care face obiectul socioterminologiei, focalizată pe difuzarea socială a termenilor *în sincronie și diacronie*, inclusiv *analiza și modelarea semnificațiilor și conceptualizărilor*, cu evidențierea *funcțiilor discursivă și socială* ale termenilor, ignorate de terminologia tradițională. După cum accentuează F. Gaudin, „nu este vorba de critică în adresa terminologiei wüsteriene, ci de extinderea câmpului terminologiei, de depășirea idealismului său, voluntarismului și logicismului, dintr-o perspectivă care să ia în considerare diverse paliere..., de la reparaerea automată și implicațiile sale în planul descrierii lingvistice până la avansarea în planul istoriei științelor și epistemologiei” [4, p.5]. Aceste reconsiderări de ordin teoretic și practic, motivate de faptul că „*funcția discursivă a termenilor* pune probleme esențialmente semantice, abordarea necesitând o deschidere fără rezerve spre diverse modele semantice, deoarece nimic nu demonstrează că eterogeni-

tatea faptelor/actelor lexicale le face susceptibile de o *modelare unică*” [4, p.12], ar putea constitui un reper pentru tratarea diacronică a tematicii în cadrul articolelor *EM*, a polisemiei ca fenomen generat de migrația termenilor etc.

Având în vedere cele expuse, se poate admite că articolele *EM*, ca forme elaborate de text scris, cu caracter științific, ce prezintă fapte prin enunțuri, susțin sau demonstrează argumentat o problemă sau o temă, cu respectarea cerințelor de logică internă, claritate a limbajului și argumentelor, lipsa echivocului, concizie prin optimizarea structurii propozițiilor, frazelor și întregului text, pot fi considerate un *gen de discurs (enciclopedic)*, de o tipologie definită cu respectarea criteriilor taxonomice prezentate *supra*.

Legitimitatea focalizării pe *tipurile* principale de accesibilitate ale interlocutorului în procesul producerii textului enciclopedic – *specializată (euristică)/didactică/de vulgarizare* – se fundamentează pe faptul că „orice discurs, *a fortiori* discursul științific, este în egală măsură *reprezentare* (a realului, a discursului despre real socialmente construit) și *prezentare* (discurs emis de un locutor anume pentru un interlocutor și el bine circumscris), ... se adaptează nu doar obiectului său, ci și interlocutorului, conceput ca locutor virtual” [14, p. 183], că în cazul formei scrise de comunicare „tipul de limbaj și de discurs va varia în funcție de natura receptorului (revistă pentru specialiști, revistă de vulgarizare sau coloanele științifice ale unui mare cotidian)” [14, p. 200].

Accesibilitatea *specializată/de expert* este specifică comunicării între specialiști și mai puțin publicului larg, chestiunile legate de receptare fiind indisolubil legate de definirea conceptelor și relaționarea lor în interiorul unui domeniu. Aspectele ce țin de decodarea și utilizarea sensului specializat la mai multe nivele ale comunicării, inclusiv identificarea și utilizarea adecvată a sensului de către vorbitorii obișnuiți, constituie obiectul socioterminologiei/terminologiei externe. În acest tip de comunicare „interesează nu numai *emitentul* (mai mult sau mai puțin specialist), ci și *destinatarul* (la modul general nespecialist, de la vorbitorul obișnuit la lingvist); prezintă importanță *canalul comunicării* (în general, ... texte cu un grad mediu sau inferior de specializare), și *condițiile de uzaj* (mai puțin restrictive decât în limbaje specializate). În felul acesta, terminologia „externă se intercondiționează nu numai cu semantica, lexicologia, ci și cu pragmatica, metoda de corelare fiind analiza *paradigmatică* și cea *sintagmatică*” [2].

Accesibilitatea *de vulgarizare* în diseminarea cunoștințelor (de ex., în formarea continuă), asociată cu procedeul parafrazării (reformulării para-

frastice) se confruntă cu fenomenul estompării diferențelor dintre termeni și cuvintele comune [9]; efectele reformulării parafrastice asupra transmiterii informației au un caracter contradictoriu: asimilarea cunoștințelor prin utilizarea parafrazării este cu atât mai favorizată, cu cât discursul specializat pierde din precizie.

În viziunea unor filozofi ai limbajului, bazată pe *diviziunea lingvistică a muncii, discursul de vulgarizare științifică*, având un statut de „discurs de transmitere a cunoștințelor”, se situează la interfața între *cunoștințele de expert și cunoștințele enciclopedice* care circulă în cadrul unei comunități discursive [1]. Prin faptul că discursul de vulgarizare are în calitate de autori experți, cercetători din universități și laboratoare se garantează caracterul său științific, dar scopul comunicativ este diferit în comparație cu cel al discursului științific. Acesta este considerat drept sursă de cunoștințe de expert, dar se construiește ca un discurs *informativ* asupra științei; nu conține definiții ale termenilor, ci informații despre subiectele/lucrurile reprezentate de termeni, diverse opinii, fiind utilizat pe larg mecanismul *referinței* la definiții, autori consacrați, teorii etc. Autorii construiesc discursul de vulgarizare de parcă cititorul *ar cunoaște deja subiectul*, oferindu-i informații noi, complementare. Concluziile ce decurg de aici: discursul de vulgarizare nicidecum n-are funcția socială de a șterge diferențele între specialist și omul „de pe stradă”, ci de a veni cu noutăți, completări ale cunoștințelor acolo unde ele există deja [1]. Se poate observa că prin prisma acestei abordări, interpretarea discursului de vulgarizare presupune existența unor anumite cunoștințe de bază la toate categoriile de utilizatori, acesta fiind situat la interfața dintre discursul științific/de expert și cel enciclopedic, ultimul fiind considerat diferit de primul.

Accesibilitatea de tip *didactic*, în general, presupune o didacticitate *indirectă, implicită* pentru un destinatar generic al informațiilor și cunoștințelor.

Rezumând, se poate interpreta că *EM* integrează *subgenuri* discursive/articole enciclopedice specifice fiecărui domeniu ca elemente ale unui univers discursiv, orientate spre locutori cu accesibilitate de categorii diverse, practicându-se accesarea componentelor memoriei intertextuale.

3.0. Semantica discursului enciclopedic: tipuri de definiții, câmpuri asociative. În structura unui articol enciclopedic, definiția reprezintă *explicația științifică logică, laconică a conținutului noțiunii, reflectat de termen* [12, p.19]. Rolul definiției este „de a indica poziția conceptului definit în sistem, de a-l delimita și diferenția de celelalte prin intermediul caracteristicilor ce îi sunt specifice... În plus, referirea la sistem, ... domeniu, este obligatorie, întrucât

toate conceptele aceluiași sistem trebuie definite în acord cu aceleași criterii” [5]. În planul practic, al redactării articolelor *EM* cu respectarea principiilor de reprezentativitate și omogenitate și realizarea rolului menționat al definiției, se impun anumite precizări, jaloane, pentru a evita confuziile. Astfel, este necesar ca definiția să indice caracteristicile care pun termenul-concept în relație cu alți termeni (de ex., de hiperonimie și/sau cohomonimie).

Specificarea domeniului prin marcă diastatică este imperativă din motivul că același obiect/lucru poate fi definit în mod variabil, în funcție de punctul de vedere al unui domeniu/științe asupra conceptului în cauză (de ex., *accelerator* ca „principiu ce pune în evidență relația directă dintre nivelul investițiilor nete și modificarea venitului național” definit în cadrul *științei economice* și „instalație complexă destinată producerii de particule cu energie foarte înaltă prin accelerarea lor în câmpuri electromagnetice” – în *fizică*). Definiția enunță echivalența dintre termen și ansamblul caracteristicilor conceptului, respectiv, aceasta se elaborează cu respectarea anumitor *reguli* [8, p.100]: să fie logic afirmativă, concisă, clară, precisă; să conțină totalitatea caracteristicilor reprezentative în cadrul domeniului; să nu fie circulară, adică definitorul să nu conțină definitul; să concorde cu celelalte definiții din domeniu sub aspectul ierarhizării/corelării; să fie redactată în funcție de tipul de accesibilitate a categoriei-țintă de utilizatori ș.a.

În cadrul *EM*, se disting definiții *enciclopedice și lingvistice*. Definițiile enciclopedice/științifice, apropiate de definițiile terminologice, cu utilizarea preponderentă a termenilor din lexicul specializat al domeniului corespunzător, vor prevala. Totodată, cuvintele limbajului comun care se utilizează în rol de termeni în cadrul științelor au definiții lingvistice. Legitimitatea utilizării termenilor nedefiniți în cadrul terminologiei științifice este susținută de concepția lui E. Coșeriu despre terminologie, expusă în contextul tratării esenței limbajului și obiectului semanticii structurale. Potrivit lui E. Coșeriu, „criteriul definiției nu este nici valid și nici aplicabil pentru delimitarea terminologiei științifice: în științe există mulți termeni nedefiniți (deși sunt *definibili* cu criterii obiective), nemaivorbind de faptul că există numeroși termeni în afara științei în sens strict (în mediul relațiilor economice, în tehnicile industriale etc.), unde, de obicei, aceștia nu se definesc sau se definesc parțial și ocazional. Mai mult decât atât, dacă ar fi un criteriu valid, atunci el nu s-ar putea aplica „sincronic”, întrucât „pentru a atribui o noțiune terminologiei științifice, ar trebui știut când și cum (măcar cum) a fost definită”. Precizia valorilor terminologice este, în schimb, o condiție necesară, dar insuficientă, pentru că și în limbajul

obișnuit există delimitări tot atât de exacte din punct de vedere obiectiv ca și cele ale terminologiilor tehnico-științifice (v. numele părților corpului omenesc sau ale unor specii de animale pe care științele le adoptă tacit și le întrebunțează ca termeni fără să le mai definească)” [10].

În literatura de specialitate se menționează existența unei tipologii variate de definiții, fiind acceptate/recomandate spre aplicare tipurile adecvate pentru diverse genuri de lucrări. În tabelul alăturat sunt prezentate exemple de definiții utilizate în articole la teme economice, aflate în proces de redactare pentru vol. 1-2 ale *EM*. În delimitarea (cu titlu experimental) tipurilor de definiții prezentate s-a aplicat metoda analogiei cu taxonomia definițiilor în terminologia juridică [8, p.103].

Ca urmare a evoluției științelor și tehnologiilor, semnificațiile conceptelor sunt supuse variației, respectiv, definițiile termenilor nu rămân construcții imuabile. În acest context, F. Gaudin menționează: „considerarea conceptului terminologic ca un semnificat negociat de către o comunitate de locutori ... a încetat să mai fie un postulat teoretic care să facă față necesității practice. Este vorba de a consemna și a descrie *conceptele terminologice ca și construcții de cunoștințe supuse variațiilor sincronice și diacronice*. Astăzi, provocarea teoretică și practică este de a identifica modele pertinente din punct de vedere lingvistic și informatic care să poată articula concepte și produse discursive, rămânând de actualitate chestiunea unei *socioterminografii*” [4, p.10].

În ce privește particularitățile structurale ale termenilor/titlurilor *EM*, o privire asupra registrului de termeni economici (lit. A-B) relevă că termenii/titlurile se constituie din unul sau mai multe cuvinte:

- **termeni simpli** – formați dintr-o singură temă, cu sau fără afixe (ex.: ABSORBȚIE, ACHIZIȚIE, ACTIVE, ACȚIUNE, AFACERE, APROPRIERE, AUDIT, AVUȚIE, BANCĂ, BENEFICIAR, BONITATE, BUGET etc.);

- **termeni compuși integrați** – formați din două sau mai multe teme trunchiate, cu sau fără afixe, dar care reprezintă un tot întreg din punct de vedere structural (ex.: ACOPERIRE-AUR, ACOPERIRE-FOREX, BENCHMARKING, BRAINSTORMING, BUSINESS-ÎNGERI etc.)

- **termeni compuși nonintegrați** – formați din două sau mai multe cuvinte, cu sau fără joncțiune gramaticală (ex.: ACOPERIRE FINANCIARĂ, ACORD COMERCIAL ȘI DE PLĂȚI, AJUSTAREA CURSULUI DE SCHIMB, ANALIZA/CERCETAREA BUGETELOR GOSPODĂRIILOR CASNICE, BAZĂ DE IMPUNERE FISCALĂ etc.).

În totalul termenilor proiectului de registru menționat, cca 12% constituie termenii simpli, iar restul sunt termeni compuși integrați și nonintegrați, situația fiind comparabilă cu alte domenii. Ca orice lucrare *lexicografică*, *EM* va include termenii într-o anumită ordine, și anume, cea alfabetică, însă fiecare termen se încadrează într-o structură de tip rețea – câmpul noțional/asociativ al domeniului/ramurii. Câmpul noțional/asociativ al fiecărui termen din Registrul de termeni constituie un fragment de rețea și se prezintă ca o listă (deschisă) de termeni *corelați* cu acesta, fiecare dintre ei fiind un potențial obiect al referințelor/trimiterilor. Exemple:

ACHITAREA DATORIEI DE STAT INTERNE v. *DATORIE DE STAT INTERNĂ, GARANȚIE DE STAT PENTRU ÎMPRUMUTURILE INTERNE, RAMBURSAREA ÎMPRUMUTURILOR INTERNE, VALORI MOBILIARE DE STAT.*

ACOPERIRE FINANCIARĂ v. *CREDIT COMERCIAL, FINANȚARE PRIN ÎMPRUMUT, FINANȚAREA ÎNTREPRINDERII, FINANȚE, FINANȚELE AGENȚILOR ECONOMICI, ÎMPRUMUT BANCAR, LEASING FINANCIAR.*

ADMITERE LA BURSĂ v. *BURSĂ DE VALORI, COMPANIE COTATĂ LA BURSĂ, COTARE LA BURSĂ, EMITENT DE TITLURI DE VALOARE, TITLU DE VALOARE.*

Raporturile de corelație dintre termenii *EM* reflectă principalele raporturi dintre concepte: de ex., pentru termenul *categorematic* [8, p.24] *BUGET* (exprimat de substantiv), considerat și *nucleu* [6] în perspectiva frazeologiei, relația cu termenii hiponimi va fi prezentată de titlurile construite ca sintagme (*colocații terminologice*) prin îmbinarea acestuia cu termeni *consignificativi* (adverbe, adjective):

BUGET AUTONOM: BUGET CONSOLIDAT: BUGET CONTINUU (glisant): BUGET DEFICITAR: BUGET DE STAT: BUGET ECHILIBRAT: BUGET ECONOMIC SAU BUGETUL ECONOMIEI NAȚIONALE: BUGET LOCAL: BUGET PUBLIC NAȚIONAL. Rezumând, raporturile dintre elementele câmpurilor referențiale ale *EM* constituie schema după care se construiește progresiv *memoria intertextuală* și completează imaginea de univers discursiv a acesteia.

4.0. Interpretarea polisemiei/sinonimiei. Trebuie menționat că în pofida eforturilor de a sistematiza terminologia prin respectarea regulii: *pentru un singur semn – un singur sens*, analiza textelor reale relevă prezența semnificațiilor multiple ale termenilor. La evidențierea aspectelor ce țin de funcționarea discursivă și socială a termenilor, ignorate de

No	Tip de definiție	Exemple
1.	Nominală	ACȚIONAR (<i>econ.</i>) (eng. <i>shareholder</i>): titular de acțiuni ale unei societăți comerciale (societate anonimă pe acțiuni, societate în comandită pe acțiuni), persoană fizică sau juridică.
1.1	De înregistrare	ABSORBȚIE (<i>econ.</i>) (lat. <i>absorbtio</i> ; eng. <i>absorption</i>): 1. Formă de concentrare a producției/activităților și managementului, de preluare a unei societăți comerciale de către o altă societate comercială, astfel că întregul activ al primei societăți devine aport la capitalul social al celei de-a doua. 2. Formă de dezechilibru pe piața bunurilor economice, caracterizată prin deficit de ofertă, respectiv, excedent de cerere. 3. Capacitate a unei țări/organizații de a folosi eficient asistența financiară oferită în domeniul <i>ajutorului pentru dezvoltare</i> . AMORTIZARE (<i>econ.</i>), (eng. <i>amortization</i>) 1. (<i>finan.</i>) Reducerea și, în final, stingerea unei datorii sau obligații prin plăți repetate, la scadență sau anticipat. 2. (<i>contabil.</i>) Expresie valorică a uzurii mijloacelor fixe incluse în costul produselor la fabricarea cărora ele au participat, în vederea creării condițiilor necesare înlocuirii acestora.
1.2	Stipulativă	ACOPERIRE MONETARĂ (<i>econ.</i>) (eng. <i>cover of money</i>): cantitate de valori relativ certe (aur, valute convertibile etc.), exprimată într-un procent din suma totală a emisiunii de bancnote, deținută în mod <i>obligatoriu</i> de către băncile de emisiune pentru a evita inflația prin excedent de monedă și a menține stabilitatea monetară. ACORD DE EVITARE A DUBLEI IMPUNERI (<i>econ.</i>) (eng. <i>double taxation agreement</i>): tratat/protocol/convenție comercială între două țări, ce vizează regulile de impozitare a surselor de venituri de către părți, întru scutirea de dubla impunere și stimularea investițiilor. AJUTOR SOCIAL (<i>econ.</i>) (eng. <i>social aid</i>): plată lunară în bani, acordată de către stat familiilor defavorizate, în scopul asigurării unui venit minim garantat.
1.3	De precizare	ACȚIONAR STRATEGIC (<i>econ.</i>) (eng. <i>strategic shareholder</i>): acționar care investește într-o cotă suficient de importantă din capitalul unei societăți în scopul abordării unei strategii de afaceri pe termen lung în legătură cu aceasta.
1.4	Ostensivă	ACTIVITATE DE (RE)ASIGURARE (<i>econ.</i>) (eng. <i>(re)insurance business</i>): activitate care constă, în principal, în prezentarea ofertei, negocierea și încheierea de contracte de asigurare și reasigurare, încasarea de prime, lichidarea de daune, efectuarea de acțiuni de regres și de recuperare.
2.	Operațională	ACORDARE DE ÎMPRUMUT BANCAR (<i>econ.</i>) (eng. <i>bank lending</i>): operațiune prin care băncile stabilesc condițiile creditării și verifică respectarea acestora de către clienți.
3.	Intensională/partitivă	ACCIZ(Ă) (<i>econ.</i>) (fr. <i>accise</i>): impozit general de stat stabilit pentru unele mărfuri (hidrocarburi, băuturi alcoolice, tutun, produse de lux etc.), inclus în prețul mărfii, prin care se urmărește descurajarea consumului. AJUTOR UMANITAR (<i>econ.</i>) (eng. <i>humanitarian aid</i>): formă de ajutor economic acordat țărilor în cazuri de calamități naturale sau conflicte militare.

terminologia tradițională, contribuie, într-o anumită măsură, socioterminologia/terminologia externă. Astfel, interpretarea comportamentului termenilor științifici, studiile asupra polisemiei prin prisma terminologiei externe, considerată o altă „intrare” în *teoria intrărilor multiple* a lui Cabré, sunt motivate de intensificarea circulației sociale, transferului de cunoștințe, de migrația intra și interdomenială a termenilor, de fenomenul determinologizării, prin apropierea termenilor de limbajele specializate, altele decât cel de origine, sau de limba comună.

În contextul dezvoltării multor domenii cu caracter interdisciplinar și migrării termenilor pe teritoriul altor domenii, se constată „nevoia unei perspective

integratoare în raport cu limbajele specializate, situarea lor într-un continuum care să permită o *vi-zuine polisemică* asupra termenilor” [13, p.6], iar concluziile privind raportul de complementaritate dintre abordarea onomasiologică și semasiologică fac posibilă considerarea polisemiei terminologice ca fenomen firesc. Astfel, dacă terminologia internă propune o imagine eminentă prescriptivă, normată a termenului în condiții ideale (cum ar trebui să fie el în comunicarea dintre specialiști), terminologia externă „întregește imaginea termenului descriind ocurențele lui reale în diverse tipuri de discurs, de la cele strict specializate, la cele cu grad mediu sau mic de specializare” [13, p.34]. Atare constatări pot con-

stitui drept bază metodologică pentru tratarea cazurilor de polisemie terminologică în procesul elaborării *EM*, ca lucrare cu conținut interdisciplinar. Ex: termenul ABERAȚIE are definiții distincte în câteva domenii: 1. unghi format de direcția adevărată și de cea aparentă din care este văzut un astru de pe Pământ – *astronomie*; 2. refracție cu efect de deformare – *fizică /arta fotografică*; 3. deviere de la normal, absurditate – *filozofie*; 4. deviere a capacităților mentale – *medicină*; 5. abatere cromozomială ce dă naștere la deformări – *genetică*. Se poate observa că semnificațiile termenului ABERAȚIE în limbajele specializate sunt derivate de la semnificația cuvântului în limba comună: *abatere de la normă/normal, deviere*, ceea ce relevă legătura între sensuri, or *derivarea* constituie unul din indiciile polisemiei (cuvânt cu două sau mai multe sensuri), de rând cu un alt indice – relaționarea *istorică* (etimologie comună, aceeași origine). Printre metodele de „blocare” a polisemiei este stipularea semnificației termenului prin definirea lui în cadrul fiecărui domeniu.

Afară de polisemia interdomenială, se manifestă și polisemia intradomenială, de ex., termenul AMORTIZARE are semnificații diferite în subdomeniile economiei: în *finanțe* – „reducerea și, în final, stingerea unei datorii sau obligații prin plăți repetate, la scadență sau anticipat”; în *contabilitate* – „expresie valorică a uzurii mijloacelor fixe incluse în costul produselor la fabricarea cărora acestea au participat, în vederea creării condițiilor necesare înlocuirii lor”.

La fel ca și polisemia, *sinonimia* (transmiterea aceleiași informații de către două sau mai multe structuri diferite) nu este de dorit într-o terminologie științifică riguroasă. Însă postulatul univocității nu se verifică întotdeauna în realitate, printre cauzele apariției sinonimiei în terminologii fiind menționate: traducerea din limba sursă pe care le oferă anumitor termeni dicționarele bilingve sau poliglotte, pătrunderea aceluiași noțiuni/termeni pe diverse căi, invențiile traducătorilor, intersectarea unor variante stilistico-funcționale, calcurile, tendința către exprimare concisă, economică, popularitatea unui termen nou, standardizarea defectuoasă etc. [11].

În tratarea fenomenului sinonimiei, prezent în terminologia selectată pentru *EM*, este important de luat în vedere cel puțin trei tipuri de raporturi în acest sens [8, p.127]: termenii sunt considerați sinonimici, dacă ei reprezintă același concept și pot fi înlocuiți reciproc fără prejudicii semantice pentru conținutul exprimat de text; termenul și definiția(ile) lui se consideră sinonime; se consideră sinonime termenul în forma lingvistică (cuvânt, grup de cuvinte etc.) și simbolurile, abrevierile, construcțiile

eliptice, imaginile, schemele etc.

Exemple de sinonimie „fixată” de titlurile de articole la teme economice în *EM*:

ACCEPT (ACCEPTARE); ACTIVE CIRCULANTE (CURENTE); ACTIVE CORPORALE/MATERIALE/TANGIBILE; ACTIVE DE REZERVĂ (OFICIALE) sau REZERVE INTERNAȚIONALE; ACTIV(E) FIX(E) sau IMOBILIZATE; ACȚIUNI ORDINARE/COMUNE; AJUSTARE STRUCTURALĂ sau RESTRUCTURARE; ANULAREA OBLIGAȚIEI FISCALE sau AMNISTIE FISCALĂ; ASIGURARE DE BOALĂ/SĂNĂTATE; ASIGURARE FACULTATIVĂ A AUTOVEHICULELOR (AUTO CASCO); AUTORIZAREA/LICENȚIEREA BĂNCILOR;

BALANȚA CREAȚELOR ȘI ANGAJAMENTELOR EXTERNE sau POZIȚIA INVESTIȚIONALĂ; BANCNOTĂ (BILET DE BANCĂ); BANCROTĂ sau FALIMENT; BANI FICTIVI (FIDUCIARI); BANI SCRIPTURALI (DE CONT); BOALĂ OLANDEZĂ (DEINDUSTRIALIZARE); BUGETUL FAMILIEI (HELLER); BUN CORPORAL (MATERIAL); BUNURI IMOBILIARE (IMOBILE); BUNURI SUBSTITUIBILE (CONCURENTE).

5.0. Concluzii

5.1. Tratarea din perspectivă multidiscplinară a procesului de elaborare a unei enciclopedii ca lucrare lexicografică cu caracter universal, deschide posibilități de dezvoltare a bazei conceptuale a *Enciclopediei Moldovei*, fiind relevate criteriile și regulile în ce privește *reprezentativitatea, omogenitatea, expresivitatea* și care, în plan practic, constituie un suport în selectarea și definirea adecvată a termenilor și interrelațiilor acestora, aplicarea de principii suplimentare de tipologizare multispectuală a textului, construirea discursului conform cu câmpul referențial și cu tipul de accesibilitate a utilizatorului.

5.2. Respectarea unui raport *simbiotic* între conținutul omogen și expresia eterogenă, între text și elementele de ilustrare funcțională a acestuia asigură o viziune unitară asupra lucrării enciclopedice.

5.3. Articolele enciclopedice, ca forme elaborate de text științific, ce prezintă fapte prin enunțuri, susțin sau demonstrează argumentat o problemă sau o temă, cu respectarea cerințelor de logică internă, claritate a limbajului și argumentelor, de univocitate și concizie prin optimizarea structurii întregului text, pot fi privite ca *gen de discurs (enciclopedic)*, cu o tipologie definită pe criteriile corespunzătoare (*subgenuri*). La elaborarea acestora se aplică tipurile de definiții specifice stilului enunțului într-un domeniu dat.

5.4. Se poate constata că se întrunesc elementele ce permit calificarea EM drept univers discursiv – un ansamblu din *câmpuri referențiale/discursive* distincte (domenii/ramuri, curente, școli etc.), ce reflectă interrelații între componente pe verticală și orizontală, în sincronie și diacronie; *practică discursivă*, cu aplicare de reguli și criterii în construirea corpusului de texte; discursul, ca o construcție progresivă a unei *memorii intertextuale* (preluare de definiții, lanțuri de referințe la diverse tipuri/genuri de enunțuri/discursuri, surse etc.).

Bibliografie

1. Alexandru, M.-C., Université de Rouen. *La vulgarisation scientifique: à l'interface entre discours scientifiques et discours quotidiens*. <http://fsu.valahia.ro/user/image/14.alexandru.pdf>
2. Bidu-Vrăncianu, A. *O perspectivă lingvistică asupra terminologiei / terminologiilor*. Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați, Fascicula XXIV, anul III, nr. 1 (3), seria Lexic comun / Lexic specializat, Editura Europlus, 2010, p.7-8.
3. *Concepția „Enciclopediei Moldovei” în 10 volume*. Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Studii Enciclopedice. Chișinău, 2011 – 128 pag.
4. Gaudin, F. *La socioterminologie*. In: Langages,

Tudor Zbârnea. *Fară titlu*, u/p, 800 × 600 mm, 2010

39e année, no. 157, 2005. http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/lgge_0458-726x_2005_num_39

5. Ghivirigă, T. *Terminografie și lexicografie – câteva dicționare de termeni economici*. În *Actele Conferinței internaționale Lexic comun / Lexic specializat, 17 – 18 septembrie 2009*. Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați. Fascicula XXIV, anul II, nr. 1 (2). Editura Europlus, 2009, v. referința la p.78.

6. Groza, L. *Despre terminologiile științifice din perspectiva frazeologiei*. Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați. Fascicula XXIV, anul IV, nr. 1 (5). Editura Europlus, 2011, Descriere și istorie în studiul lexicului, Seria Lexic comun / Lexic specializat, p.132.

7. Haberl, H. *Ecriture encyclopedique – écriture romanesque. Representations et critique du savoir dans le roman allemand et français de Goethe à Flaubert*. Doctorat – These en cotutelle: CRH, EHESS et Institut fur Romanistik, Universität Wien. Soutenue publiquement le 15 octobre 2010. http://flaubert.univ-rouen.fr/theses/haberl_these.pdf

8. Hometkovski, L. *Taxonomia paradigmatică și sintagmatică în terminologia dreptului comunitar. Conceptul bazei de date terminologice*: [monografie] Ch.: ULIM, 2012.

9. Mortureux, M.-F. *Les vocabulaires scientifiques et techniques*, p. 11. Les carnets de Cediscor, 3 | 1995 : Les enjeux des discours spécialisés. <http://cediscor.revues.org/463>

10. Munteanu, C. *Problema terminologiei în concepția lingvistică a lui Eugeniu Coșeriu*. În *Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați*. Fascicula XXIV, anul III, nr. 1 (3). *Lexic comun / Lexic specializat*, Editura Europlus, 2010, p.73.

11. Petuhov, N. *Sinonime neologice în limbajul informatic românesc*. Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați. Fascicula XXIV, anul III, nr. 2 (4). *Actele conferinței internaționale Lexic comun / Lexic specializat, Neologie și politici lingvistice*, Ediția a III-a, 8 – 9 septembrie 2010, Editura Europlus, 2010, p. 264.

12. *Recomandări metodice pentru autorii și redactorii Enciclopediei Moldovei*. Academia de Științe a Moldovei, Instituția Publică „Enciclopedia Moldovei”. Chișinău, 2010.

13. Rizea, M.-M. *De la monosemie la polisemie în terminologia științifică actuală*. Teză de doctorat. Universitatea din București, 2009, p.6.

14. Roventă-Frumușani, D. *Analiza discursului: Ipoteze și ipostaze*. București, Tritonic, 2005.

15. Roventă-Frumușani, D. *Discursul științific în perspectivă semiotică*. http://www.danielaroven-tafrumusani.ro/le_discours_scientifique_ro.html;

16. Roventă-Frumușani, D. *Semiotica discursului științific*. București, Editura științifică, 1995.

17. Schlegel, *Kritische Friedrich-Schlegel-Ausgabe. XIX*, Paderborn/Munchen/Wien/Zurich, F. Schöningh Thomas-Verlag, 1967, p. 18, no 184.